

Arbeiderpartiet, sosialdemokratiet og framtiden

23. mai 2013

Øivind Bratberg og Dag Einar Thorsen

oivind.bratberg@stv.uio.no; d.e.thorsen@stv.uio.no

<http://folk.uio.no/daget/nsf.pptx>

Oppgitt problemstilling

Etter et katastrofalt valgnederlag i 2001 har Arbeiderpartiet kommet tilbake for fullt i norsk politikk. Etter åtte år som den dominerende kraft i en rødgrønn-regjering, har partiet igjen hatt store muligheter til å påvirke utviklingen av det norske samfunnet.

- Hvilke saker har partiet prioritert?
- I hvilken grad kan partiets ideologiske målsetninger fortsatt beskrives som sosialdemokratiske?
- Og hva er sosialdemokratiets svar på miljøutfordringer, velferdsstatens bærekraft og internasjonal rettferdighet?

I tillegg slenger vi på en fjerde problemstilling:

- I hvilken grad kan Arbeiderpartiets nære historie sammenliknes med utviklingen til sosialdemokratiske i andre europeiske land? Hva er likt, og hva er unikt for Arbeiderpartiet i Norge?

Fra EU-debatten til 36,9

- Høsten 1992: Thorbjørn Jagland blir partileder, Gro Harlem Brundtland fortsetter som statsminister.
- Håndteringen av debatten før EU-avstemningen i 1994 setter tonen internt
- Fire år senere: Jagland overtar som statsminister, men går av etter valget i 1997. Høyst frivillig.

En bølgedal i partiets historie

- 1999: Dårligste valgresultat siden 1920-tallet.
- Etter valget intern strid om Jaglands lederskap.
- 2000: Jens Stoltenberg blir parlamentarisk leder og statsminister. Jagland fortsetter som partileder
- 2001: Dårligste valgresultat siden 1920-tallet.
- 2002: Jagland går av som partileder og Stoltenberg samler alle sentrale verv på egne hender.

Fra katastrofe til nytt regjeringsprosjekt

- 2001-2005: Senterpartiet er ikke «på vippen» for første gang siden 1981.
- Bondevik II: En høyredominert regjering med en tydelig, borgerlig profil.
- Stoltenberg som opposisjonsleder: Regjeringen gjør det enkelt for den nyslåtte partilederen å blankpusse sin sosialdemokratiske profil.
- En tid for nytenkning:
 - Revitalisering av det faglig-politiske samarbeidet.
 - Åpning for å delta i koalisjonsregjeringer med de to andre opposisjonspartiene til venstre for regjeringen.

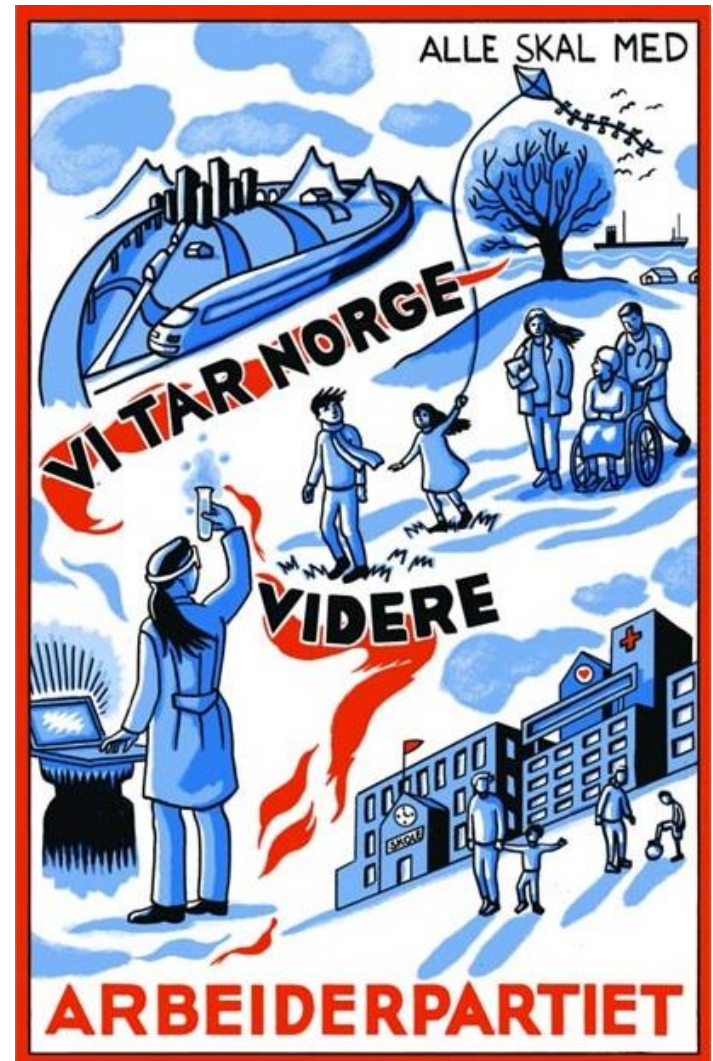
Den rødgrønne regjeringen, 2005-d.d.

- 2005: Normaltilstanden, med Senterpartiet «på vippen», gjenopprettes.
- Enighet om forsiktige skatteøkninger og styrking av reguleringene i arbeidslivet.
- En modernisert velferdsstat: Kraftig utvidet fedrekvote og full barnehagedekning – gratis skolebøker og betydelige nyinvesteringer i samferdsel.
- Handlingsregelen og håndteringen av finanskrisen.
- 22. juli og et tilsynelatende forbigående stemningsskifte.
- Uløste problemer: Forholdet til EU, finanseringen av velferdsstaten på lang sikt og kontantstøtten.

Hvilke saker?

Noen slagord:

- Nytt flertall – ny solidaritet (valget i 2005)
- Alle skal med (valget i 2009)
- Arbeid til alle (1. mai 2009)
- Samarbeid for arbeid (2010)
- Arbeid gir velferd (2011)
- Trygg styring (2012)
- Vi tar Norge videre (2013)

«Muddling through»

- Det rødgrønne regjeringsprosjektet har like mye handlet om å reversere og bevare som å forandre.
- Stolte, men ikke fornøyde – flikking på den norske modellen.
- Reformert på vent på grunn av begrenset økonomisk handlingsrom – for eksempel på tannhelsefeltet.
- Reformert i tåka på grunn av ikke-eksisterende politisk handlingsrom – for eksempel i boligpolitikken.

Fortsatt et sosialdemokratisk parti?

- Sosialdemokratiske partier er kjennetegnet av troen på politikens primat – at politiske vedtak kan forandre verden.
 - Tro mot målene, ikke mot virkemidlene.
 - Økt individuell frihet for alle har vært det sentrale målet siden sosialdemokratiske partier ble dannet i tiårene etter 1860 (SPD i Tyskland har 150-årsjubileum i år).
 - Sosialdemokratiske partier har suksess når de er lærende og lyttende massebevegelser, og mister oppslutning når de blir lukkede og «profesjonelle».
 - Beskyldningen fra ytre venstre om at sosialdemokratiske partier har dreid til høyre eller sveket sine idealer, skyldes en misforståelse om hva som er disse partienes grunnleggende verdier og vurderinger.
 - Arbeiderpartiet er helt åpenbart et sosialdemokratisk parti, og store deler av Arbeiderpartiets politiske omland har også adoptert sosialdemokratiske tenkemåter.

Arbeiderpartiets svar på nye spørsmål

- Miljøutfordringene
 - Vekst mot vern – en ny konfliktdimensjon som skjærer tvers gjennom Arbeiderpartiet.
 - Kun nye energiformer, eller gradvis nedtrapping av klimautslipp (fra kull og olje til gass)?
- Velferdsstatens bærekraft
 - Økonomisk, sosial og moralsk bærekraft.
 - Innvandring og integrering.
 - Hvor skal kuttene komme?
- Internasjonal rettferdighet
 - Bistand og miljø i sammenheng – regnskogsfondet og kvotehandel.
 - Norge sitter «på toppen ta væla», men har ikke egentlig de økonomiske musklene som skal til for å forandre verden alene.

Finnes det en sosialdemokratiets essens? (1)

- Bernstein: sosialdemokratiet som liberalismens ektefødte barn.
- «Social democracy is inspired by socialist ideals, but is heavily conditioned by the political environment, and it incorporates liberal values.» (Padgett & Paterson 1991:1)
- Sosialdemokratiet er kjennetegnet av «politikkens primat», troen på et kollektiv politisk handling kan og bør forme retningen på samfunnet (Berman 2006)
- Verken oppspritet sosialliberalisme eller utvannet marxisme => sosialdemokratiet som selvstendig tradisjon (Brandal et al. 2011 & 2013)

Finnes det en sosialdemokratiets essens? (2)

- Anthony Croslands fem kriterier:

- 1) Liberalt demokrati
- 2) Blandingsøkonomi
- 3) Velferdsstat
- 4) Motkonjunkturpolitikk
- 5) Sosial utjevning

Et sett med etterkrigskriterier?

Inspirasjonskilder for norsk sosialdemokrati

- Tyskland
- Sverige
- Storbritannia

- I den kalde krigs logikk: «Vestmaktene» – USA og Storbritannia, jf. Marshallplan, NATO etc. – men norsk sosialdemokrati i større grad selvgenererende

- Ap står i en særstilling blant norske partier når det gjelder omfanget av partiorganisatoriske kontakter internasjonalt.

Mellomkrigstid: jakten på en troverdig politisk økonomi

- Tyskland det tradisjonelle forbildet for skandinavisk arbeiderbevegelse...
- ...Men diskreditert og isolert i Weimar-republikken
- Sverige griper initiativet (Wigforss – keynesianisme), Per Albin Hansson og folkhemmet. Gjennombrudd 1932. Alliansen med agrarpartiet.
- Sosialdemokratene i Norden nedkjemper ytre høyre ved å overta en nasjonal retorikk.
- Skandinavia i 1936: Sosialdemokratiske regjeringer i alle tre land, peker fram mot etterkrigstidens kompromiss mellom arbeid og kapital.

Etterkrigstid: en felles nordeuropeisk agenda

1945-75: Les trente glorieuses

- Ideologisk konvergens i 1945
- Nye samfunnsoppgaver – og nye krav
- Offentlig eierskap, planpolitikk / regulering, velferdsstat
- I hvor stor grad en sosialdemokratisk konsensus?

1970-tallet: blindvei – og ny radikalisering

- Økonomisk stagnasjon
- Ny ideologisk debatt (og nye sosiale bevegelser)
- Velgeruro
- Radikalisering
- Mot slutten av 1970-tallet: store tap i oppslutning

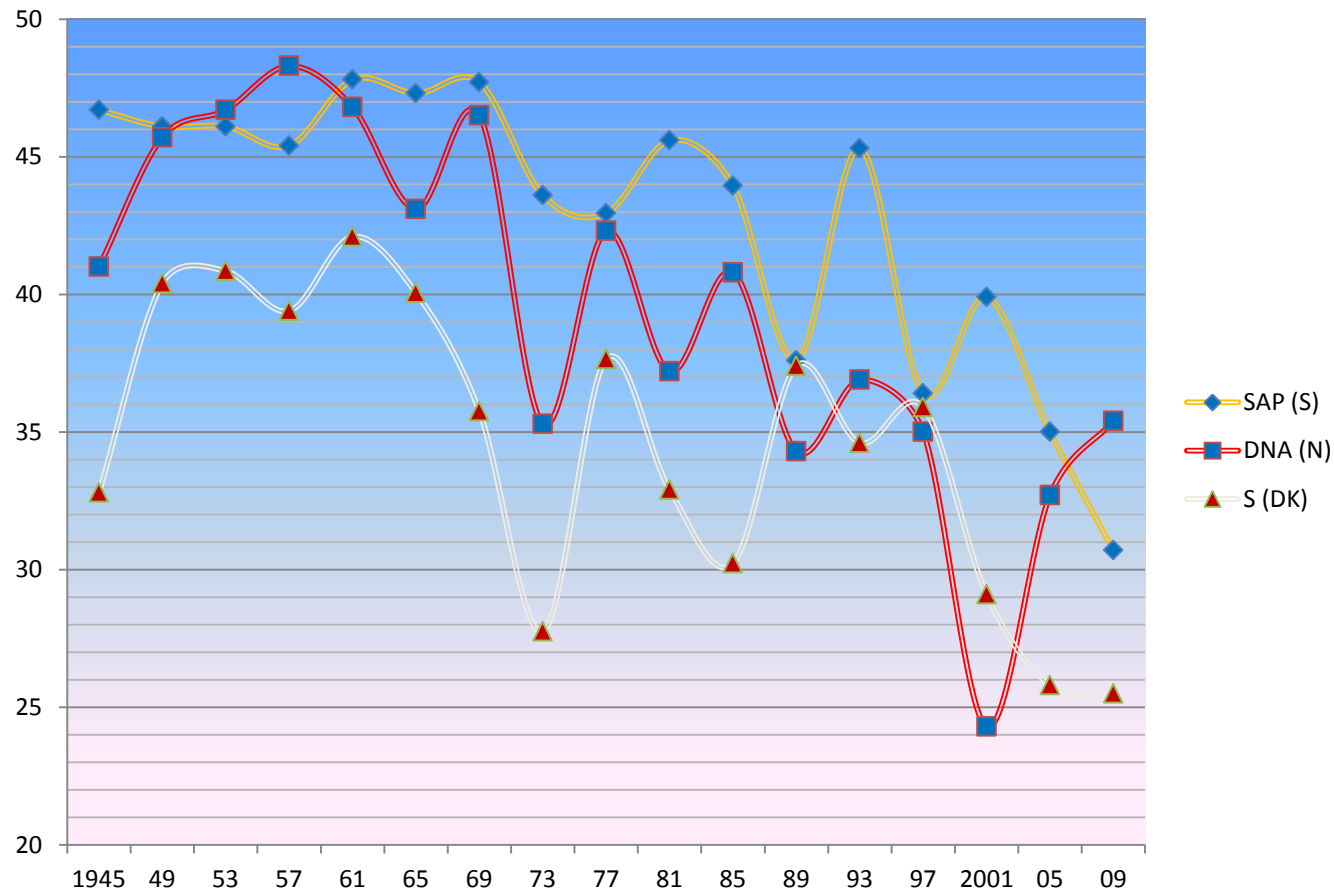
Sosialdemokrati med silkehansker

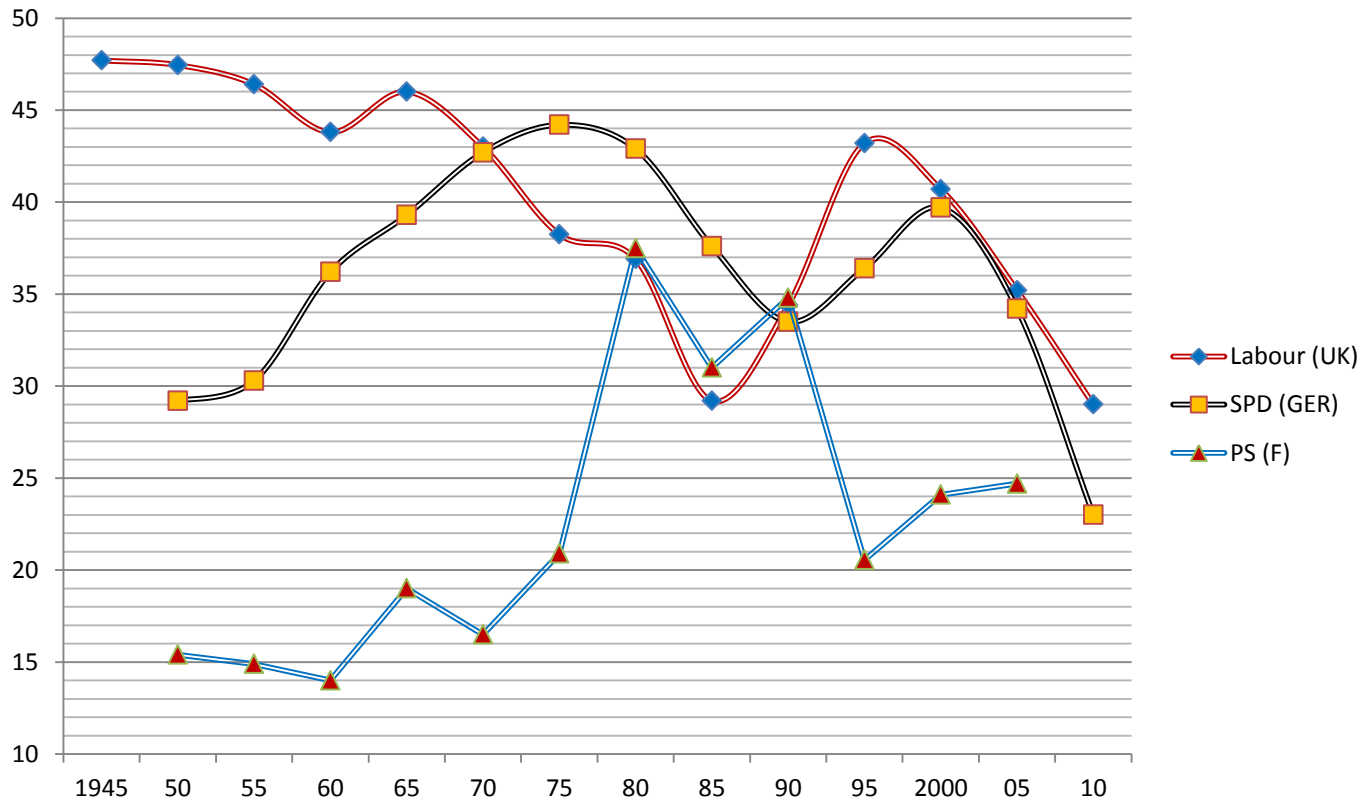
«Den tredje vei»

- Informasjonssamfunn, individualisme, globalisering.
- Myndigheters oppgave å sørge for grunnleggende trygghet og utstyre hver enkelt til å styre seg selv.
- Styrket autonomi for enkeltmennesket skulle gå hånd i hånd med styrkede fellesskap og fornyelse av demokratiet.
- Brudd med klasses tilhørigheten til det gamle venstre så vel som laissez-faire-tilnærmingen til det nye høyre.

Skandinavia: trender ved valg

De store europeiske: trender ved valg

Europeisk sosialdemokrati: nord mot sør?

- I nord: **masseorganisasjon**
 - båndene til **fagbevegelsen**
 - velgerkjerne i **arbeiderklassen**
 - **regjeringsdyktighet**
 - **trepartssamarbeid**
 - **sterk velferdsstat**
- I sør: utfordringen fra **sterke kommunistpartier**, **fragmentert fagbevegelse**, ofte **religiøs skillelinje**, **svakere basis i arbeiderklassen**, **færre medlemmer**, **manglende regjeringsdyktighet**.

Hva er særskilt i Norge – og Skandinavia? (1)

- Evnen til allmenngjøring (bokstavelig og i politisk forstand)
- Egalitær kultur?
- En robust etterkrigskonsensus...
- ...som har gjort sosialdemokratiet mer robust i møte med nye utfordringer
- Katzenstein: Small States in World Markets (1985)

Hva er særskilt i Norge – og Skandinavia? (2)

- Tyngden i fagbevegelsen
- Trepartssamarbeid og omfattende velferdsstat
- I Norge: stor og økende statskasse som har gjort det mulig å skygge unna en del vanskelige valg siden 1990.

Arbeiderpartiet i sammenligning

- Blair og Schröder – forgiftede inspirasjonskilder for Stoltenbergs første regjering.
- Makten glipper i Danmark (2001) og Sverige (2006).
- Den rødgrønne regjeringen står uten sammenlignbare samarbeids- og samtalepartnere i Europa.
- Gordon Brown, Helle Thorning-Schmidt og François Hollande – ledere som ikke har taklet regjeringsmakt særlig godt.
- Norges økonomiske situasjon er svært forskjellig fra situasjonen i andre europeiske land, og må derfor regne med alenegang i en krisetid – og i årene etterpå.

Herfra til 2029

- Om 16 år: Hva vil være endret for Arbeiderpartiet og andre sosialdemokratiske partier?
 - Norge og våre naboland vil ha gjennomlevd skiftende politiske konjunkturer, sannsynligvis i flere omganger.
 - Norge vil stå overfor de valgene resten av Europa står overfor nå – hvor skal det strammes inn?
 - Norges situasjon vil være farget av det som skjer i resten av Europa, men vi vil ikke nødvendigvis være i samme situasjon som andre land.

Noen vanskelige spørsmål

- Det blir stadig tydeligere at Norges rikdom bare kan utsette en slanking av det offentlige forbruket. Hvor bør kuttene komme, og i hvilken form?
- Forholdet til EU har blitt noe av en gordisk knute for det politiske Norge i sin alminnelighet og for Arbeiderpartiet i særdeleshet. Vil det være mulig å finne en mer permanent løsning enn «Europa à la carte» i form av EØS pluss Schengen etc.?
- Bør Arbeiderpartiet og andre sosialdemokratiske partier i Vest-Europa nøye seg med å bli konservative styringspartier (Tony Judt), eller bør en lete etter nye prosjekter som kan gi flere mennesker mer frihet og bedre livskvalitet?

Kjøp bøkene!

<http://is.gd/brabrathor>

<http://is.gd/norsoc>

